

Kristen misjon blant menneske av anna tru

AASULV LANDE

Witnessing to Christ in a Pluralist Age. Christian Mission among Other Faiths. Edited by Lalsangkima Pachuau & Knud Jørgensen. In Regnum Edinburgh 2010 Series. Published by Oxford Centre for Missions Studies, Oxford 2011

Den føreliggande boka er representativ for dagens økumeniske misjonstenking. Som genre er boka ein rapport. Ho formidlar ikkje bare tankar og teologiske refleksjonar frå ein særskild missiolog eller frå ein bestemt normativ tankestrøm. Ei oppnemnt studiegruppe saman med tjueein mannlege og to kvinnelege forfattarar bidrar med ulike syn på det religiøse mangfaldet. Kristendommens forhold til andre religionar er eit høgst aktuelt tema i dag. I bokas vide bukett av kristen religionsteologi er kvart bidrag grundig gjennomarbeidd. Eg synest boka fortener ei forholdsvis omfattande melding.

To tema: misjonshistorie og teologisk norm

For meg ligg hovudvekta i boka på to tema. (1) Det første av desse er historisk og handlar om korleis kristen misjon har møtt menneske av anna tru dei siste hundre åra. Spørsmålet er knytt til jubileet for den protestantiske misjonskonferansen i Edinburgh 1910. (2) Det andre temaet omhandlar dagens religionsmøte. Temaet er normativt: Korleis bør kristne i dag møte annleis truande?

”Edinburgh 2010 had *Witnessing to Christ Today* as its main theme which was subdivided into nine themes. Nine study groups were organized around the nine themes to do preparatory studies on each theme with participants and input from all the Christian families and all parts of the world. ... The present volume comes from the preparatory study works of theme number two, namely ”Christian Mission among Other Faiths” of ”Edinburgh 2010”, the centenary celebration of the World Missionary Conference of 1910.” (s 3)

Det ovanstående sitatet peiker på bakgrunn og rammer for boka. Bakgrunnen er historisk – utviklinga av kristen (protestantisk) verdsmisjon gjennom siste hundreåret.

Boka løfter fram den globale visjonen ved Edinburgh-konferansen 1910, misjonsengasjementet var da prega av optimisme. Ein såg føre seg ei kristna verd, formulert med misjonsleiaren John Motts kjende slagord *Christianization of the world in this generation*. Ei rekke organisatoriske tiltak voks med åra fram av denne visjonen. Krona blant desse var tvillaust Kyrkjenes Verdsråd, World Council of Churches (WCC) som vart organisert i Amsterdam i 1948, i kjølvatnet av freden etter andre verdskrigen. Det var inkje mindre enn ei gigantisk historie som utfalda seg i hundreåret etter 1910 – med verdsvid kristen ekspansjon religiøst og sosialt. Rammene for boka er forma av røymsler og problemstillingar frå hundre års global misjon. I løpet har desse forandra seg. Etter eitt hundreår er såleis det protestantiske perspektivet utvida med romersk katolske og ortodokse røyster. Aksenten i problemstillingane har også skift. Dei siste femti åra har sosiologien ført til nye problemstillingar.

Den indiske presbyterianaren, Dr. Lalsangkima Pachuau var styremedlem for prosjektet ”Christian Mission among Other Faiths” i Edinburgh 2010. Dr. Knud Jørgensen var deltakar i dette prosjektet og hadde også andre styrefunksjonar knytte til jubileet. Desse to har redigert boka og ser dagens religiøse pluralisme som den sentrale utfordringa for bokarbeidet. Med kritisk blikk på historiske røymsler søker dei relevante teologiar for dagens religionsmøte:

”We believe that the relationship of Christian faith and mission to other living faiths is the core issue in contemporary missiological thinking. In a world where plurality of faith is increasing in

importance and in terms of geographical spread, insights on this plurality are highly needed to strengthen our ability to better understand our own faith and the faith of others. In this manner we shall be equipped for a meaningful and open encounter with others, and we shall, perhaps in a small manner, pave the way for peace among women and men of good will." (p.5)

Den pluralistiske situasjonen 2010 leier ikkje redaktørane til visjonar om kristne framgangar på line med John Motts program hundre år tidlegare. Dei talar ikkje om kristianisering av verda men om "meiningfullt og opent møte med andre". I audmykt talar dei om "betre forståing av eiga og andres tru". Under denne horisonten lever misjonvisjonen vidare med ei innebygd spenning, uttrykt i konferanse-rapporten frå WCC-møtet i St. Antonio 1989: "We cannot point to any other way than Jesus Christ; at the same time we cannot set limits to the saving power of God". (p.6)

Opplegget av boka

Etter den redaksjonelle innleiinga på sidene 3-7, som dei tre ovanståande sitata er henta frå, opnar boka med ein trettisiders artikkel om "Christian Mission among Other Faiths". Artikkelen er dels historisk orientert og skisserer hundre års utvikling i kristen religionsteologi. Artikkelen gir plass for ulike religionsteologiar.

Deretter følgjer tre bolkar – den første omfattar 70 sider med "Position Papers" frå ulike kyrkjer og tradisjonar. Mest vekt ligg på protestantiske og romersk katolske perspektiv; ortodokse, pentekostale og adventistiske synspunkt får ein meir avgrensa plass. I denne bolken kjem den religionsteologiske variasjonen tydeleg fram. Perspektiva spenner frå eksklusivisme til pluralistisk tenking.

Dei to "Thematic Papers" i den følgjande bolken framstiller på om lag 20 sider "apologetikk" og "religionsteologi". Dei tematiske artiklane formulerer to viktige perspektiv på i religionsmøtet. Teologisk sett er begge forfatarane evangelikale. Professor Alister E. McGrath er opptatt av møtet med sekularisme og rasjonalitet. Han skriv om kor viktig det er å gi rasjonelle grunnar for kristentrua. Professor Veli-Matti Kärkkäinen frå Fuller teologiske seminar strekar under verdet av ein mangesidig

ærleg dialog mellom religiøse grupper og personar. Ein må lytte til den andre på mange nivå utan å kompromittere eins eiga religiøse overtyding.

Den tredje og lengste bolken, "Case Studies", med innpå 140 sider, avsluttar boka. Størst vekt ligg på møtet med muslimar og hinduar (3 bidrag på kvar.) Møtet med henholdsvis buddhistar, jødar og urfolk (primale religions) blir drøft med to bidrag om kvar. Eitt einskilt bidrag tar for seg møtet med dei nyreligiøse.

Kristen misjon blant andre religionar

Artikkelen "Christian Mission among Other Faiths" er utarbeidd av Edinburgh 2010 Study Group. Studiegruppa peikar på viktige trendar i den hundreårige misjonshistoria etter 1910. Denne arbeidsgruppa identifiserer "fullføringsteologien" (fulfilment theology) som dominerande i protestantisk misjon i ti-åra etter 1910. Dette synet inneber at Kristus fullkommengjer den uklare og stykkevisse gudsåpenberringa i dei ulike religionane.

La meg legge til at norsk missiologi hadde eit meir eksklusivt syn på forholdet mellom kristendom og andre religionar enn den internasjonale misjonsrørsla hadde. Dette avspeglar seg i den norske debatten omkring Karl Ludvig Reichelt (1877-1952) som byrja eit misjonsprosjekt blant kinesiske buddhistar. Prosjektet var bygt på "fullføringsteologi": Kristus samla og fullførte dei glimtar av sanning som låg i buddhismen. Men norsk misjon var gjennomgåande kritisk til tanken om glimtar av lys i heidenskapens mørker. Reichelt vart skulda for utillateleg synkretisme og valde å gå ut av Norsk misjonsselskap. Han organiserte eit eige selskap, Den nordiske kristne buddhistmisjon.

Internasjonalt hadde fullføringsteologien vind i segla fram til 1930-talet. Han dominerte Jerusalemstøtet i det internasjonale misjonsrådet 1928 og var grunnleggande for dokumentet "Rethinking Mission" 1932, redigert av William E Hocking. Dette dokumentet kritiserte misjonærars negative syn på ikkje-kristen tru og tilrådde inter-religiøst samarbeid. I den følgjande utviklinga framhevar Studiegruppa Hendrik Kraemers missiologiske bidrag frå 1938, "The Christian Message in the Non-Christian World". Kraemers arbeid betonte - i ånda frå Karl Barth og i kontrast med Hocking - diskontinuiteten mellom openberring og religion. Studiegruppa framhevar med rette debatten mel-

lom Hocking og Kraemer som fundamental i utviklinga av ein kristen religionsteologi. Men Studiegruppa er mest interessert i religionsteologien etter andre verdskrigen. Etter Hocking og Kraemer kjem nå ein tredje misjonstenkar på banen, den indiske teologen Stanley Samartha. Han blir pioner for ei ny tenking om interreligiøs dialog. Med dette nye utgangspunktet fokuserer studiegruppa på religionsteologien i økumenisk protestantisme og romersk katolsk samanheng (Vatikan II). Stikkordet i protestantisk og katolsk religionstenking blir "interfaith dialogue". Men tilnærminga til religionsmøtet får ein ny aksent. Tyngdepunktet i tenkinga skifter spor - frå teologi til sosiologi, frå kyrkjeforhold til samfunnsforhold: "The dynamics of the meetings of the world religions are not only defined by their faiths, theologies, worlds views and spiritualities. Local and/or global factors play an important role: Which faith group constitutes a majority or the marginalized? Are the practitioners allowed to act openly in their societies and is mission permitted?" (s 17)

Med det sosiologiske konseptet løfter studiegruppa fram ulike "scenarios" basert på maktforhold, kultur og politiske faktorar. Artikkelen identifiserer eit politisk press som eksempelvis medfører kristen flukt frå Irak, konflikhtar mellom kristne og muslimar i Indonesia og hinduisk forfølging av kristne og muslimske minoritetar i India. Samtidig skiplar ei aukande urbanisering vilkåra for religiøs identitet og samanheng. Men, den marginalisering av urfolk som prosessen medfører, styrker det kyrkjelege engasjementet for interreligiøst samarbeid og solidaritet med urfolk. Her konkluderer Studiegruppa: "A hundred years after the Edinburgh conference these scenarios testify to the shift from distinguishing between a Christian and a non-Christian world to recognizing a global world. ... In this context we propose to reflect on our theme more from the perspective of the other. A theology which recognizes the dignity of human beings as created by the one God cannot deny such dignity and respect to others; it will therefore want to honor their faith.. Not religions but human beings meet and share .." (s 22).

Edinburgh 1910 såg for seg "kristianisering" av religionane. Etter hundre hendingsrike år er visjonen dempa og blir avløyst av ei dobbel haldning. På den eine sida er kristne stendig kalla

til å "share the good news in the power of the Spirit" (s 22). Men inspirert av ei ny, sosiologisk innsikt løfter Studiegruppa 2010 fram perspektivet 'den andre': "The theologian Walter Brueggemann uses the term 'othering' to remind us of the importance of not seeing the religious other as a counter-object but rather the risky, demanding, dynamic process of relating to one that is not us". (s 23f)

Samanfattande må ein seie at Studiegruppas artikkel ser dagens misjon i balansen mellom kristen partikularisme og universalisme: "There is in the Good News a scandal of particularity in the way God relates to the world. It is this scandal of particularity we meet in the Christ revelation. At the same time we cling to God's 'amazing grace' and the confidence that the grace is sufficient for us and all other creatures. So there is a wideness in God's mercy where narrow boundaries of the church are widened through what in Orthodox theology is called the economy of the Spirit. Down through history we find theologian who have spoken about God's work in the world and the possibility of salvation beyond explicit Christian faith". (s 28) I det følgjande illustrerer ei rad utsegner den teologiske legitimiteten av gudsopenberring utanfor kristendommen. Dei omfattar Justin Martyrs tale om logos spermatikos, Clemens av Alexandrias syn på gresk filosofi som gud-gitt, romersk-katolsk teologi frå Vatikan II som tilkjenner søkande menneske frelse. Lista inkluderer også evangelikale teologar som Harold A Netland og Alister McGrath – den sistnemnde med sitatet "God's revelation is not limited to the explicit human preaching of the good news, but extends beyond it." (s 28f)

Religionsteologiske standpunkt

Bolken om *Position papers* drar opp ein vid religionsteologisk variasjon. Denne spenner over WCC-teologen Hans Ucko's varsamte formulerte pluralisme, Harold Netlands sofistiskerte eksklusivisme, biblisistisk tilnærming hos pinsevenner og adventistar, romersk katolsk inklusivisme og ortodokse kyrkjers fjellfaste tru på Heilagandens økonomi (Andens varierte uttrykksformer). Ein del av desse bidraga går eg nærare inn på.

Den svenske økumeniske teologen med jødisk bakgrunn, Hans Ucko, presenterer eit respektfullt syn på religiøst mang-

fald. Han seier at det er viktigare for misjonæren å lytte til personar frå andre religiøse grupper enn å rette seg etter synspunkta i misjonsorganisasjonar og råd. I tiåra etter Edinburgh 1910 finn han at missiologar meir og meir har godkjent den religiøse pluraliteten som eit gudgitt mangfald. Det religiøse mangfald er ikkje ei hindring som må ryddast av vegen, hevdar Hans Ucko. Det er like normalt at det finst buddhistar og hinduar, kristne og muslimar som at det finst eple, pærer, jordbær og sitroner. Misjon blant religionane kan derfor ikkje vere proselytisering. Den må ha eit anna fokus presiserer han: "It seems to me that a proper celebration of Edinburgh 1910 would be not a strategy for Christian mission unless it is formulated in the context of worship, liturgy, silence, meditation, in short not the language of propositions, but the language and spirit of veneration and doxology". (s 43)

Professor Carmelo Dotolo frå det gregorianske universitetet i Roma har formulert eit romersk katolsk perspektiv i boka. Han gir nytenking og interreligiøs dialog høg prioritet i dagens misjonsverksemd og gir uttrykk for ei sosial tilnærming til misjon: "Mission is the place where humanity invokes the the right to life and to better quality in relationships". (s 68) Innafor denne ramma er han kritisk til proselytisering. "Rather, the focus should be on promoting processes of liberation and salvation according to the criteria of the Kingdom proclaimed and practiced by Jesus and by the first Christian communities." (s 68)

Ortodoks religionsteologi skil seg ut frå både romersk katolsk og protestantiske religionsteologiar med si sterke betoning av Heilagandens økonomi. Dei tre forfattarane Petros Vassiliados, Niki Papageorgiou og Nikos Dimitriadis gir eit ortodokst perspektiv der orientalske kyrkjer også er inkluderte. Kyrkjene i den ortodokse tradisjonen siktar på å skape eit vidt fellesskap som omfattar menneske av god vilje frå alle trussamfunn. Dette er det endelege mål for den guddommelege økonomi, seier forfattarane, og siterer Efesarbrevet 1:10 og Kolossarbrevet 3:11. Dei ortodokse har ein visjon om ein altomfattande, global fellesskap: "Viewing the faithful of other religions as co-workers in God's mission, the Christian synergetically assists in the realization of the work of the Holy Spirit for a new world order,

a new world economy based on the biblical truth that 'the land belongs to the Lord' and caring for 'the fullness of life', i.e. a global community of love, which transcends his/her personal as well as cultural and ethnic ego." (s 77)

Som del av den varierte, religionsteologiske presentasjonen skil adventistar og pinsevenner seg ut med ein tydeleg kristen eksklusivisme. Adventistane formulerer sin eksklusivisme i likefram språk. Kjernen i det kristne vitnemålet er den enkle men djupe sanninga at "Jesus Kristus er Herre", skriv bidragsytaren Ganoune Diop frå adventistkyrkja. Han held fast den djupe skilnaden mellom religionane i verda og kristen tru. Bibelsk, kristen tru har eit unikt syn på Gud, menneskenaturen, frelsa og meininga med menneskelivet. For å forkynne dette treng kristne samvær med menneske av anna tru og tenkesett. Kristne må lære av slike samvær og aktivt søke det Ganoune Diop kallar *redemptive analogies*. (s 99) Men, skilnaden mellom kristne og ikkje-kristne er klar, hevdar han. Han åtvarar mot å la seg forvirre av felles eller liknande termer i kristen og annan religion. Det trengst ei korrekt teologisk innsikt for å hindre synkretisme. Diop avsluttar sitt religionsteologiske ekspose med følgjande visjon: "Adventists are at a crossroad of world mission. Adventism has much in common with many faith and philosophical traditions. Because of an uncompromising commitment to Scripture which testifies to Jesus Christ, and as an eschatological movement, Adventists point to the Coming One all hearts are deeply yearning to see. They invite all to an exodus in preparation to meet Him for an everlasting fellowship." (s 99)

Pinsevennen Julie C.Ma i Oxford med doktorgrad frå Fuller teologiske seminar, held som adventistane fram eit restriktivt syn på interreligiøst samarbeid. Etter dr. Ma kan interreligiøst samarbeid bare fungere under visse vilkår. Saka må såleis gjelde ein omfattande felleskap, det må vere ei sak som berører ei heil bygd eller eit sosialt miljø. Dessutan må agendaen vere upolitisk og ingen må bli pressa til å gi opp sine religiøse standpunkt. Helseproblem som t.d. HIV/AIDS eller barn i risikosona er etter Julie C. Ma eksempel på mogelege område for interreligiøst samarbeid. Ho konkluderer sin artikkel med å seie at "there should be a clear self-understanding that Pentecostals are to remain uniquely Pentecostal in their belief and practice. They are

not called to become someone else. Only then can Pentecostals offer their unique understanding of other faiths and their approach for peace, reconciliation and cooperation for the common good.” (s 89)

Case Studies

Bolken om ”Case Studies” med sine nære på 140 sider viser at dagens konkrete religionsmøte er viktigaste saka i boka om hundreårsjubileet for Edinburgh 1910. I denne bolken tar eg opp møtet med islam, hinduismen og buddhismen.

Tre personar skriv om møtet med islam. Ghanesaren John Azumah og pakistanaren Charles Amjad-Ali kjem begge frå tredje-verds bakgrunn, medan David Greenlee frå Colombia representerer ein vestleg misjonærtradisjon. John Azumah gjere seg til talsmann for ein open dialog med islam i tradisjonen etter den betydelege anglikanske misjonæren Kenneth Cragg. Med Cragg strekar John Azumah under kor viktig det er å stå for religiøs fridom i møtet med islam. Misjonæren må stå for fridom til tru såvel som til vantru. Av dei tre personar som skriv om møtet med islam er David Greenlee den mest markert evangelikale. Han formulerer ein konklusjon om korleis Gud vekker muslimar til tru på Jesus Kristus. Tre erfaringar er her sentrale, seier Greenlee:

- (1) Dei har opplevd sanninga i Guds Ord;
- (2) Dei er blitt berørte av Guds kjærleik gjennom hans folk;
- (3) Dei har opplevd teikn på Guds makt.

Pakistanaren Amjad-Ali påpeiker at islam finst i mange utgåver. Vi kan ikkje praktisere ein ”stensilert” missiologi andsynes islam, hevdar han. Dei store variasjonar i islam krev at vi må ta ulike typar islam seriøst. Desse må vi møte med kjærleik og vi må gjere rekneskap for det håpet som bur i oss. Vi må ikkje einsidig bygge misjonen på påbodet om omvendning og dåp i Matteus kap 28, seier han. Vi må også løfte fram misjonens betydning i lys av kenosetanken frå Filipparbrevet kap 2 og kallet til forsoning i 2 Kor 5: 19-21. Vi må også reflektere over misjon, kyrkje og gudsrrike i lys av Hebrearbrevet 13:12-13. Amjad-Ali siterer frå Hebrearbrevet 13: ”Difor leid også Jesus utanfor por-

ten, så han ved sitt eige blod kunne helga folket. La oss då ved han gå utanfor lægret og bera hans vanære!”

Kristen misjon blant hinduar blir også framstilt av tre personar. I eit kontekstuellet perspektiv framstiller den indiske presten Pramod Aghamkar lysfestivalen Diwali som bru mellom kristne og hinduiske samfunn. Professor K.P. Aleaz frå Nord-India har også eit kontekstuellet sikte med dialogen. Han søker hinduiske innsikter som kan berike kristen teologi: ”Many more dimensions of meanings of Jesus are yet to emerge. This is only the beginning. Hence the importance of the further contributions of sister faith experiences will continue to emerge.” (s 169) Akademikar og misjonær H.L. Richard set det kristne møtet med hinduismen inn i eit historisk perspektiv og understrekar den sterke auken av Jesus-disiplar i hinduismen. Samtidig strekar han under den store teologiske variasjonen, jamvel ”conflict and confusion” (s 177) i dagens kristne møte med hinduar.

Misjon blant buddhistar blir behandla av professorane Notto Reidar Thelle, Oslo og Lai Pan-chiu. Sistnemnde kjem frå Hong Kong og arbeider ved The Chinese University i byen. Thelle nemner uttrykket ”The Conversion of the Missionaries 1910-2010” og signaliserer med det at den kristne holdninga til buddhismen har gått gjennom ein betydeleg transformasjon. Han identifiserer ein påtakeleg toleranse mellom religionane, frå begge sider. Buddhistiske leiarar som Thich Nhat Hanh og Dalai Lama går inn for at kristne ikkje bør bli buddhistar, men vende tilbake til sine kristne røter. Frå kristen side finst tilsvarande synspunkt. Notto Thelle legg fram synspunkt om dette til vidare refleksjon. Eg samanfattar desse i tre hovudpunkt:

- (1) Misjon er å dele tru og overtyding med andre menneske og invitere til disippelforhold, kva religiøs samanheng dei andre enn måtte stå i.
- (2) Misjon til buddhistar må gå saman med djup respekt for den buddhistiske vegen og ein vilje til å lære av buddhismen.
- (3) Misjon blant buddhistar må ikkje fokusere på omvending, dåp og kyrkjeleg medlemskap, men på å vere disiplar. Buddhistar som vil følgje Jesus treng ikkje nødvendiggjvs bryte med sitt buddhistiske fellesskap.

Lai Pan-chiu startar med ein historisk presentasjon av den baptistiske misjonæren Timothy Richard (1849-1919), som var aktiv på verdsmissjonskonferansen i Edinburgh 1910. Etter å ha starta som evangelikal misjonær, vart Richard meir og meir engasjert i pedagogisk og sosialt arbeid. Han byrja etterkvart å arbeide med buddhistiske tekster og kom til at kristne ikkje skulle omvende buddhistar. Dei burde heller utvikle samarbeid og vennskap. Han drøymde om ein buddhistisk kristen brorskap i kamp mot sjølvisk materialisme. Det overordna målet var å skape sosial rettferd og mellomfolkeleg fred som uttrykk for Guds rike. Lai nemner også kinesiske buddhistprestar, e.g. Tai Xu (1890-1947) og den kristne misjonæren Karl Ludvig Reichelt. Begge utvikla vennskap over religionsgrensene. Han endar opp med å anbefale kristent-buddhistisk samarbeid. Økologi, menneskerettar, veksande nihilisme, religionskonfliktar og andre problemområde blir da naturlege oppgåver for eit buddhistisk kristent partnerskap. Lai tilrår på denne bakgrunnen å arbeide vidare i vår tid med Timothy Richards hundreår gamle visjon: buddhistisk-kristent samarbeid for å realisere rettferd og fred (kingdom-centered partnership).

Generelle synspunkt på boka

Boka er omfattande, ho avspeglar ein økumenisk pluralitet av perspektiv og standpunkt. Kjønnfordelinga mellom forfattarane er imidlertid påfallande skeiv, bare to av dei tjuetre personane i forfattarlista er kvinner. Det ville også vore interessant om ikkje-kristne forfattarar hadde kommentert kristen religionsteologi. Mange forfattarar i boka talar varmt om å lytte till "den andre". Redaktørane framhevar også kor viktig det er med "meaningful and open encounter with others" (s 5) Da ville det vere naturleg å spørje kva muslimar, hinduar, buddhistar, jødar og andre har å seie til kristen religionsteologi og misjon.

La meg så vende tilbake til det første av dei to hovudspørsmåla eg valde å konsentrere meg om i denne bokomtalen, nemlig tolkinga av hundreåret mellom Edinburgh 1910 og 2010. Korleis er den tolkinga vi finn i boka?

Første del av boka påpeikar fleire skifte av fokus i protestantisk religionsteologi frå Edinburgh 1910 fram til 2010. Eit viktig skifte er aukande økumenisk medvet og praksis. Boka tar ikkje

opp kvifor protestantismen vart meir økumenisk. Personleg vil eg hevde at sentrale impulsar til denne omseggripande økumeniske prosessen kom frå 2 Vatikankonsilet 1961-65 og Kyrkjenes Verdsråds generalforsamling i Uppsala 1968. Ein djupare bakgrunn for dette skiftet kan ein søke i auka globalisering, kanskje også i kristen misjonsstagnasjon.

Boka avspeglar også eit skifte i misjonstenking, frå den optimistiske "Forward, Christian soldiers" mentaliteten i 1910, via Hendrik Kraemers religionskritikk, til audmuk, inter-religiøs dialog i 2010. Dette trefaldige skiftet i kristen misjonsteologi er vel verdt å merke seg. Boka diskuterer ikkje årsakene til dette trefaldige skiftet heller. Sjølv vil eg bare kommentere spørsmålet om årsakene til det siste skiftet, nemleg overgangen til dagens interesse for religionsdialog. Dette skiftet er etter mitt skjøn intimt samanknytt med kyrkjjas farvel til kolonialismen og med dagens religiøs renessanse. Men, det misjonshistoriske straumdrag som meir enn noe anna bestemte overgangen til religionsdialogen var "kristent nærvær" (Christian Presence) teologien frå 1950 og 60 talet. Den engelske misjonsleiaren Max Warren saman med ei rekke teologar, mellom andre anglikanske Kenneth Cragg, eksemplifiserer "kristent nærvær". Det gjer også romersk-katolske arbeidarprestar i Frankrike og etterkrigseffekten av Dietrich Bonhoeffer's teologi om "kristendom utan religion" og "kyrkje for andre". Kristent nærvær-teologien som Warren, Cragg, arbeidarprestane og Bonhoeffer gav uttrykk for var særleg sterk på 1950- og -60-talet. Men den blei også ein viktig føresetnad for seinare teologiar. Den var med og forma frigjeringsteologien, som innebar at kyrkja skulle identifisere seg med dei utstøyte. Denne teologien vart ein enorm impuls på 1970- og -80-talet, særleg i Sør Afrika og Latin Amerika. "Kristent nærvær" inspirerte frigjeringsteologien, men også "lytte og lære"-teologien frå Edinburgh 2010.

Når det gjeld mitt andre punkt, diskusjonen om teologisk normativitet, finn eg også mykje gledeleg i den føreliggande boka. Eg har sjølv arbeidd med religionsdialog, mellom anna i Den nordiske kristne buddhistmisjonen i Japan, ved Selly Oak Colleges i Birmingham og ved universita i Lund, Uppsala og Nanzan/Nagoya og gir mitt reservasjonslause kompliment for bokas oppvurdering av religionsdialogen. Den "lyttande og lær-

ande" holdninga som t.d. Amjad-Ali uttrykker i forhold til islam, K.P. Aleaz uttrykker i forhold til hinduisme og som Lai Pan-chiu og Notto Thelle uttrykker i forhold til buddhisme gir for underskrivne eit lovande vitnemål om religionsdialogens muligheter. Det er dessutan ei glede å sjå korleis "the wideness of God's mercy" får større gjennomslag i moderne religionsteologi, slik den aktuelle boka dokumenterer. Bak dette skimtar ein normativiteten frå "kristent nærvær" (Christian presence). Denne varsame teologien opna for ein normativitet som låg i Gud og ikkje i menneskelege eller kyrkjelege strukturar. Ein kan gjerne tale om ein "normlaus normativitet", normen låg i å lytte heller enn i å tale. Den aktuelle boka gir stort rom for "normlaus normativitet", eksempelvis i presentasjonen av kristen buddhistisk og kristen hinduisk dialog. I kristen muslimsk dialog talar framom alt pakistanaren Amjad-Ali om denne lågmælte normativiteten. Teologisk normativitet er og skal vere eit emne under stendig diskusjon – med varierte løysingar. Men, alt i alt, den aktuelle boka illustrerer at kyrkjene har fått ein opnare og klokare – og ein stillare misjon hundre år etter Edinburgh 1910!

Aasulv Lande, f. 1937 i Bygland. Cand. theol., MF, 1963. Teol. Dr., misjonsvitenskap, Uppsala universitet, 1988. Misjonsprest, Japan, 1965-1980. Underviste eitt år i japansk, Oslo Universitet. Selly Oak Colleges, Birmingham, England., 1990-94, tilsett av Det lutherske verdsforbundet. Professor i misjonsvitenskap med økumenikk, Lunds universitet, 1994-2005. Seinare har han hatt gjesteprofessorat i Jerusalem og Nagoya. Han har skrivne bøker og artiklar om kyrkjehistorie og religionsdialog.